

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение «Детский общеразвивающего вида с приоритетным осуществлением деятельности по познавательному-речевому развитию воспитанников №17 «Чуораанчык», с Мастах, Кобяйского улуса (района), Республики Саха (Якутия)

Дьарык тиэмэтэ: “Уу олохтоохтооҕо- собо”.

(улахан бөлөх оболоругар интегрированной дьарык)

Иитээчи : Спиридонова Е.В.

С. Мастах ,2020

Тгэмэтгэ:” Уу олохтооџо - собо”.

Сыала- соруктара:

- Собо тустарынан билиһиннэри, ханна үөскүүллэрин өйдөтүү өйдөбүлүн инэри, күөл туьунан сэрэгэни.

-Оџо толкуйдуур дьоьурун, билиэн –көрүүн баџатын, өйүн-санаатын , болџомтолоох буолуутун сайыннары.

- Тылы саппааһын байыты: собо, хатырык, лапчаан, сарадахтара, салын.
- Айылџаџа сылдьан сизери-туому тутууу, айылџаны харыстааһыны , таптыры үөскэти.

Тутулар тэрил:

- собо ойуулар, хартыналар.

-уулаах дьэнкир иһит ,пластилин куьуога:

- презентация .

Дьарык көрүнгэ- интегрированной .

Оџо үлэлиир көрүнгэ- бөлөбүнэн, биирдиилээн.

Көрдөрөр ньыма- тылынан, хартынананы көрдөрүү, эксперимент көрдөрүү.

Дьарык бириэмэтгэ: 30 мүнүүтэ.

Дьарык барыыта.

Иитээччи:

Утүө кунунэн, оболоор!

Утүө кунунэн харахчааннарым!

Утүө кунунэн илиилэrim!

Утүө кунунэн атахтарым!

Утүө кунунэн сана кун!

Нөрүөн- нөргуй мэлдьи мичил!

Чэйинг эрэ, оболоор билсиэбин эрэ, мин аатым Екатерина Васильевна.

Оболоор эыгини олус көхтөөх оболоргут диэбиттэрэ, миэхэ бүгүн көмөлөһөөрүн эрэ.
Чэйин эрэ, оболоор билигин таабырынна таайахха эрэ.

Ситуация тэриэһинэ. (оболорго таабырын тайтарыыта)

-Кынаттаах да көппөт, аяхтаах да санарбат баар уу.

Кини күөлгэ үөскүүр оболоор.

Оболор: балык.

Иитээччи:

Саамай сөп эппиэти биэрдигит, оболоор. Балык. Бүгүн биһиги күөл балыктарын тустарынан билсиэхпит.

Оболоор ханнык балыктары билэбит ?

Кэбээйи улууһа ханнык балыгынан аатырар?

(Оболор эппиэттэрин истии)

Иитээччи: Оболор собо ханна олохсуйар?

Собо- күөл балыга буолар. Кини араас уу үөнүнэн-көйүүрүнэн аһылыктанар .Собо сүүрүгэ суох сиргэ күөлгэ олохсуйар. Собо балыкпыт ууну айабынан субу-субу омурдар. Кэбээйи улууһа саамай элбэх күөллэрдээх. Ол курдук саамай аатырбыт күөлбүт Нидьили.

Чэйинг эрэ, оболор собобут тас көрүнгүн билсиэбин эрэ.

(Балык туһунан хартыына көрдөрүү).

Собо балык кэтит лаппаҕар быһыылаах буолар. Собобут ууга суураллыбыт салгынынан тынар. Собо айаҕын үрдүнэн икки паара хайаҕастардаах ол таныылар буолар. Төбөтүн ойоҕосторунан икки улахан харахтара бааллар. Собобут лапчааннарын уна-ханас куймантан, иннин диэки сыҕарыйар. Хас биридди лапчаан-сарадахтарыгар тириллибит чараас тири араната. Сарадахтарын адаарыттаҕына тириитэ кэтириир ол түмүгэр лапчаана улаатар. пааралы лапчааннара эргийэргэ, тохтуурга, аргый инники диэки сыҕарыйарга равновесиены тутуһарга суолталаахтар. Собобут этэ – сиинэ хатырыгынан бүрүллүбүт. Бу хатырыга собобутугар мэхэйдээбэт харыстыыр бүрүө буолар. Собобут улааттаҕын аайы хатырыктара эмиэ улааталлар.

Хатырык таа салгынынан бүрүллүбүт буолар. Салын собо балык этин бактериялартан түүнүк тэллэйдэриттэн харыстыыр.

Иитээчи: (эксперимент көрдөрүү)

-Оҕолоор собобут хайдах күөлгэ тынара буолуой? Оҕолор онтон дьоннор тугунан тыналларый?

-Чэйин, эрэ дьэнкир ыраас уу ийиккэ, манна мин пластилин куһуогун уган кэбистим.

-Чэ эрэ көрдүбүт эрэ пластилинмытын. Көрөбүт, оҕолор ити пластилинмын тула хабахтар тахсыбыттар, ол иһигэр салгын баар эбит. Ол аата күөлбүт иһигэр салгын баар эбит дии. Ол иһин балыктарбыт хайыыларын көмөтүнэн салгыны тыналлар. Кыһын собо күөл былыгыгар киирэн кыстыыр. Күөл тугэбэр да диэри тоннобуна тыыннаах хаалар. Саабыары муус анныгар баар ууга тахсар. Балыктарбыт күөлгэ олохсуйаллар.

Хамсанылаах тохтобул-үнкүү.

(Акуленок ырыа холбоно).

Иитээчи:

Оҕолоор, балык курдук сымсатык хамсаныаҕын эрэ.

Иитээчи:

-Оҕолоор, көрдүбүт эрэ. Балыктааһын ньымаларын билсиэбин.

Мунха-элбэх собо балык мунһуллаан кэлэрин мунха дэнэр.

Куйуур – диэн саас муус аннынан балыктааһын буолар.

Туулааһын- күөл үрэбэр, туунһан үрэби быһан, киирэр балыгы ылабыт.

Илимнээһин – ордук саас сайын илим көмөтүнэн балыктыыр ньыма буолар. Күөгүлээһин – саас, сайын күөгү ураһаһын күрүчүөк көмөтүнэн балыктааһын ньыма.

Иитээчи:

Биһиги балыктааһын ньымаларын билистибит. Интириэһинэй дуо оҕолоор? Ким эмит эһигиттэн аҕабытынаан, балыктаабыта дуо ? Собобут биһиэнэ олус минньигэс. Ону таһынан олус элбэх и4эмтэлээх битэмииннэрдээх.

Ол курдук В1,В2,В5,В6,В 12, С, D3, железо, магний, цинк, кальций, фосфор, Омега –баар. Бу битэмиинэр туьалара буолар ; харахха ,хаанмытыгар, унуохпугар, төбөбүт толкуйдууругар .

Бу битэмииннэри биһиги балык аһылыктан ылабыт уонна аптекаҕа атыыланар.

Балык туһата кыһиэхэ,чэ көрдүбүт эрэ.

(презентация көрдөрүүтэ).

Иитээччи:

Билигин биһиги оонньоохпут. Биһиэхэ туохпут тийбэтий оҕолоор? Хайдах оноробутуй? Хайдах оонньоубутуй? Бу оонньоубутун. Оонньоубут аата “Бастын балыксыт “. Оонньоубут быраабылата манньк. Бу оонньоубутун икки эбэтэр элбэх буолан оонньоохха сөп. Ким элбэх балыгы тутар ол кыайыылаах буолар. Көрүн, эрэ оҕолоор эһиэхэ бу тэриллэри аҕаллым. Хоруопкабытын астыбыт эрэ. Балыкпытын” собобутун” кырыйыабын. Онтон фломастер көмөтүнэн, балык тас көрүнүн кырааскалыыбыт: харабын ,лапчааннарын ,кутуругун, хатырыгын. Дьэ ол кэннэ балыкпытыгар скрепканы токурутан баран ,скотч көмөтүнэн сыһыарабыт. Чэ аны ,харандааспытыгар быабытын баайдыбыт, онтон быабыт төбөтүгэр скрепкабытын иилэбит.

-Кэлин ,оҕолоор күрэхтэһиэххэийин, көхтөөхтүк кыттабыт. Хайа ким элбэх балыгы хапта?

-Аабыабын эрэ.

Дьэ бу курдук уйуһаанкытыгар , дьиэбитигэр,иллэн кэмнитигэр ,ханна бабарар бэйэбит толкуйдаан, араас матырыһааллартан оонньоур оноруохха сөп эбит.

Түмүк тыл.

Иитээччи:

-Оҕолоор бүгүн тугу биллибит?

-Собо ханна-үөскүүрүй?

-Кини тугунан аһылыктанарый?

-Уу иһигэр салгын баар дуо?

-Хайдах ону биллибит?

-Араас тутгар матырыһаалларынан оонньоу оноруохха сөп дуо?

(Оҕолор эһиэттэрин истии, ырытыы үлэтэ.)

Тутуллаар тэрллэр:

- Өгнөөх хортуон.
- Кыптыый.
- Фломастер.
- Харандаас эбэтэр суон шпажка.
- Араас өгнөөх быа.
- Скрепка.
- Скотч.

Чэ эрэ былыр биһиги өбүгэлэрбит кыһынны тымныыга күөллэрбит бүтүнүү мууһунан бүрүлүннэбинэ , балыктар биир сиргэ бөлөхтөһөн киирэн бараллар. Оччоҕо саха дьоно мунхаҕа бэлэмнэнэр. Ол эбэтэр муус аннынан балыктыылар. Бу кэм үксүн алтынны бүтүүтүгэр эбэтэр сэтинни санатыгар тубэһэр. Мунхаҕа төһө баҕарар кыи сылдыан сөп.

Мунхалыыр тэрилбит эмиэ Мунха дэнэр. Мунха икки кынаттаах уонна н ойбоннору ортотугар мөһөөччүктээх буолар. Мөһөөччүгун мунха ийэтэ дииллэр.

Мунхаҕа кэлбит дьон улэлэрин үллэстэллэр. Анныыһыттар мунха түһэрэр уонна таһаарар улахан ойбоннору (чардааттары) алараллар. Ону тэнэ элбэх кыра ойбон тэһэллэр. Үтүмэхчиттэр үтүмэҕи (уһун ураҕаһы) муус аннынан ытталлар. Онон мунханы соһоллор. Көхө тоһуйааччы- үтүмэх төбөтүн тоһуйар. Нырыыһыт – балыгы күрэтээччи. Быа тардааччылар эрбэх көмөтүнэн мунханы тардаллар.Мунха түһэрээччи мунханы ууга түһэрэр.

Саҕалааччы – кынаттар хотоҕосторун көннөрөн сааһылыыр. Кыллааччы –ханы сыарҕаҕа сааһылаан уураар. Хамыйах туттааччы –кыл хамыйағынан балыгы баһааччы. Туонаһыт- мунханы салайар киһи.

Мунхаалаабыт балыктарын кыиэхэ барытыгар тэн гынаүллэрэллэр.

Оҕолоор балык

